

Dr. Dragan Potočnik, Blaž Varžič
Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru

NEEVROPSKA ZGODOVINA V OSNOVNI ŠOLI

Dr. Dragan Potočnik,
Blaž Varžič
Faculty of Arts, University of
Maribor

NON-EUROPEAN HISTORY IN PRIMARY SCHOOL

(Vir: Shutterstock.)

IZVLEČEK

Neevropska zgodovina je bila kljub njeni pomembnosti pri razumevanju zgodovine nasploh v preteklosti v osnovnih šolah slabo obravnavana. Od sedemdesetih let pa vse do prenove učnih načrtov leta 2008 so bile neevropske teme obravnavane le v redkih povezavah z jugoslovansko zgodovino in ne kot posamezne teme. Z leti je bila spoznana njihova pomembnost, s čimer se je povečal tudi njihov obseg, kar dokazujejo prenove učbenikov in učnih načrtov. S tem spoznanjem je zgodovina v osnovnih šolah dobila temelje pravega poučevanja – to je poučevanja o zgodovini vseh narodov sveta.

V članku obravnavamo obseg vsebin o neevropskih kulturah v posodobljenem učnem načrtu za zgodovino v osnovni šoli ter v izbranih učbenikih za zgodovino v osnovni šoli.

Ključne besede: zgodovina, neevropska zgodovina, osnovna šola, učni načrt, prenova, učbenik, kurikulum

ABSTRACT

In the past, despite its importance for understanding history in general, non-European history was discussed very little in primary schools. From the 1970s to the curricular reform of 2008, non-European topics were discussed only rarely in connection with Yugoslav history and not as individual topics. Over the years, their importance was discovered and their volume increased, as can be seen in the revised textbooks and curricula. Based on this realisation, History in primary schools was given the foundations for proper teaching, i.e. teaching the history of all the world's nations.

The article discusses the volume of contents on non-European cultures in the revised History curriculum for primary school and in select History textbooks in primary school.

Keywords: History, non-European history, primary school, curriculum, reform, textbook

UVOD

Neevropska zgodovina predstavlja širšo vlogo pri razumevanju sveta sodobnega časa. Obravnavanje krajevne oz. narodne zgodovine je v 19. stoletju, v času kapitalističnega blagovnega gospodarstva, vojn v Evropi ter revolucij, zamenjalo obravnavanje svetovne zgodovine. Obravnavala se je zgodovina tistih narodov oz. držav, ki so imeli neposreden stik z matičnim narodom, mu bili koristni ali pa so ga vojaško-politično ogrožali. V 20. stoletju pa so se ideje o poučevanju svetovne zgodovine prelevile v težnje in tako so moderne znanstvene teorije zgodovine le-to opredelile kot skupno projekcijo človeštva in ne kot vsoto nacionalnih zgodovin.¹

Ob primerjavi učnih načrtov za zgodovino leta 1973 s tistimi iz leta 1983 in današnjimi, ugotovimo, da je bil delež neevropske zgodovine leta 1973 bistveno manjši kot v kasnejših letih. Za primerjavo z današnjim številom učnih ur, ki znaša 239 ur, so leta 1983 letnemu obsegu zgodovine v osnovni šoli namenjali 200 ur, leta 1979 pa 228. Poleg teh ur so dodatnih 90 namenjali še dodatnemu pouku.²

Položaj zgodovine v osnovnih šolah, predvsem neevropske, se je torej z leti izboljševal. Na Jugoslavijo osredotočeno poučevanje je leta 1991 zamenjalo splošno znanje o svetu in novonastali slovenski državi, prav tako se je izboljšal položaj neevropske zgodovine. Kljub izboljšanju pa stvari ne stojijo na mestu, kjer bi morale. Veliko tem neevropske zgodovine pri poučevanju v osnovnih šolah še danes preprosto ni prisotnih, saj ni dovolj časa, da bi jih lahko obravnavali, ali pa spadajo med izbirne teme. Zgodovina bi se morala razdeliti na več različnih poglavij, kjer bi se obravnavala zgodovina posameznih celin, ne pa zgodovina Evrope in neevropskih držav, kjer je pet celin združenih v en sklop. Tako bi učenci dobili priložnost učiti se tudi o teh temah, prav tako pa bi se učitelji lahko dodatno izobraževali o tudi njim manj znanih temah. Učencem bi morala biti dana možnost izbire iz večjega seznama izbirnih tem, s čimer bi vsaj na podlagi želja učencev lahko obravnavali širši tematski sklop. Učencem bi morala biti dana priložnost projektnih nalog, kjer bi lahko v okviru šole, vendar zunaj meja šolske ure, raziskovali teme, ki jih zanimajo, in jih kasneje v času projektnih dni predstavili svojim sošolcem in učitelju.

OSNOVNA ŠOLA

V letih 1996–1998 je prišlo do kurikularne prenove, ki je postavila dobre temelje za posodobljen pouk zgodovine. V praksi se je kmalu pokazalo, da bo treba učne načrte posodobiti. Tako je bila leta 2006 imenovana nova komisija za posodabljanje učnih načrtov.³

S to posodobitvijo so zgodovino nastavili za obvezen predmet, ki je razvrščen od 6. do 9. razreda osnovne šole.

Komisija je v predlog novega učnega načrta za osnovne šole vnesla tako temeljne kot tudi izbirne vsebine, ki naj bi jih učitelji izbrali skupaj z učenci. V učnem načrtu je okoli 75 % vsebin obveznih, do 25 % pa je takšnih, ki jih učitelj izbira skupaj z učenci, glede na njihov interes in po svoji strokovni presoji. Učni načrt je zasnovan kronološko in tematsko. Med cilji je še posebej poudarjen ta, da bo učenec znal razvijati razumevanje in spoštovanje različnih kultur, ver, ras in skupnosti. Prvič pa je večji poudarek tudi na neevropski zgodovini (sicer le v izbirnih temah). Celotno obravnavo sestavljajo lokalni, regionalni, slovenski, evropski in svetovni procesi, ki so primerno razdeljeni po razredih.

¹ Lah, M. (2011). *Neevropska zgodovina v slovenskih učbenikih in učnih načrtih za zgodovino: Primerjava vsebin pred osamosvojitvijo Slovenije in danes*. Diplomsko delo. Maribor: Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Maribor, str. 10–11. (dalje: Lah, *Neevropska zgodovina v slovenskih učbenikih in učnih načrtih za zgodovino*).

² Lah, *Neevropska zgodovina v slovenskih učbenikih in učnih načrtih za zgodovino*, str. 12–13.

³ Predlog učnega načrta za zgodovino v osnovni šoli je pripravila delovna skupina za posodabljanje učnih načrtov zgodovine sestavi Vojko Kunaver, mag. Vilma Brodnik, dr. Dragan Potočnik, dr. Aleš Gabrič, mag. Marjeta Šifrer, Marjan Rode, Elissa Tawitian ter mag. Jelka Razpotnik.

(Vir: Shutterstock.)

Zgodovina se v osnovni šoli poučuje v štirih razredih, kar skupaj znes 239 ur pouka. V 6. razredu imajo učenci 35 ur pouka, v 7. in 8. razredu 70 in v 9. razredu 64 ur.⁴

S takim pristopom dobijo učenci poleg temeljnega znanja v obveznih vsebinah tudi znanja izbirnih vsebin, ki dodatno osvetljujejo teme, ki jih do zdaj niso mogli spoznati. Zgodovina postaja bolj življenjska in manj evropocentrična.

V osnovni šoli se zgodovina zunaj Evrope obravnava v 7., 8. in 9. razredu. Snov se obravnava od življenja prvih človeških skupin do najvažnejših dogodkov današnjega dne.

Učni načrt je zasnovan tako, da pri učencih vzbuja zanimanje za preteklost lastnega – slovenskega – naroda in prostora, obenem pa celotne človeške družbe nasploh.⁵

Pouk mora vključevati primere z več perspektiv in izkušenj, podkovane z več kot enim zgodovinskim virom, še dodatno podprtim z različnimi interpretacijami iz strokovne literature. Učenci se naučijo osnovnega zgodovinskega raziskovanja in razpolaganja z zgodovinskimi viri, oblikovanja lastnega mnenja ter zagovarjanja le-tega.

OBVEZNE IN IZBIRNE TEME V 6. RAZREDU

V 6. razredu se obvezne teme lotevajo splošnega razumevanja zgodovine kot vede ter njene delitve in vrste ostankov preteklosti. Pri edini (in posledično daljši) obvezni temi, naslovljeni *Ostanki preteklosti (spoznavamo zgodovino)*, se učijo o zgodovini kot vedi nasploh; o smereh njenega raziskovanja; njeni delitvi na zgodovinska obdobja in razlogih za to. Učijo se o različnem načinu štetja let ter določanja pravičnega stoletja, desetletja in tisočletja neki letnici. Sledi učenje o delitvi zgodovinskih virov na pisne, ustne in materialne, njihovem pomenu za proučevanje zgodovinske vede ter ustanove, kjer so le-ti shranjeni. Obravnava se nekaj pomožnih zgodovinskih in drugih ved, kjer se poudari njihov pomen za zgodovino kot tako. Konec te obvezne teme pa je namenjen vzrokom za nastanek in pomen pisave za človeški razvoj in zgodovino, različnim primerom le-te,

⁴ Program osnovna šola. Zgodovina. Učni načrt. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo, 2011, naslovnica. Dostopno na: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_zgodovina.pdf, dostop: 27. 9. 2019.

Posodobljeni učni načrt za predmet zgodovina v osnovni šoli je pripravila Predmetna komisija za posodabljanje učnega načrta za zgodovino. Pri posodabljanju je izhajala iz učnega načrta za predmet zgodovina, določenega na 20. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje leta 1998. Posodobljeni učni načrt je Strokovni svet RS za splošno izobraževanje določil na 114. seji leta 2008 in se seznanil z vsebinskimi in redakcijskimi popravki tega učnega načrta na 140. seji 17. februarja 2011.

⁵ Program osnovna šola. Zgodovina. Učni načrt. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo, 2011, str. 4–6. Dostopno na: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_zgodovina.pdf, dostop: 27. 9. 2019.

materialom, na katere so pisali, ter pomenu izuma tiska za pisavo ter posledično širjenje informacij in znanja.

Pri določenih temah se podrobneje dotaknejo neevropskega območja, predvsem pri naštevanju različnih vrst pisav in kraja njihovega nastanka, materialov, na katere so skozi zgodovino pisali itd.

Neevropskega prostora se prav tako dotikajo pri opisovanju različnih človeških bivališč in njihovem razvoju skozi čas ter primerjavi med le-temi. Prav tako primerjajo različne gradbene materiale in namembnost bivališč. Pri sklopu, kjer se učenci učijo o izumih, pride do pregleda najpomembnejših izumov skozi zgodovino, med katerimi so tudi tisti, ki so nastali v neevropskem prostoru.⁶

Med obvezne teme spadajo:

1. *Ostanki preteklosti (Spoznavamo zgodovino)*

Izbirne teme so:

1. *Človek razmišlja, ustvarja in gradi*
2. *Začetki znanosti, umetnosti in verovanja*
3. *Način življenja*
4. *Kulturna dediščina*

Iz zapisanega lahko razberemo, da se z obravnavo neevropskega prostora delno ukvarja obvezna tema (natančneje pri pisavah, materialih itd.). Le-ta se deli na podnaslove: *Kaj uči in kaj je zgodovina?*, *Zgodovinski čas*, *Kako spoznavamo preteklost?*, *Od prvih zapisov do tiskane knjige*. Posredno se omenjenega prostora dotikajo tudi izbirne teme *Človek razmišlja, ustvarja in gradi* (podnaslova: *Pregled gradnje človeških bivališč skozi zgodovinska obdobja ter Izumi*) ter *Način življenja* (podnaslovi: *Družina skozi zgodovino*, *Življenje na*

(Vir: Shutterstock.)

podeželju in v mestu nekoč in danes ter Pravila za sožitje in življenje v skupnosti), medtem ko se tema *Kulturna dediščina* neevropskega prostora sploh ne dotakne, saj se pri njej obravnava domači – slovenski prostor. Edina izbirna tema, ki se v 6. razredu neposredno dotika neevropskega prostora, je *Začetki znanosti, umetnosti in verovanja*, kjer se obravnava egipčanska oblika pokopa – mumificiranje, matematika in astronomija ter znanost, umetnost in verovanje pri prvih visokih kulturah nasploh, kamor med drugim spadajo azijske kulture, nastale ob Rumeni in Modri reki, mezopotamska kultura, nastala ob Evfratu in Tigrisu, staroegipčanska civilizacija ob Nilu itd.⁷

Ob primerjavi sodobnega učnega načrta z učnimi načrti iz sedemdesetih in osemdesetih let 20. stoletja ugotovimo, da so se v sedemdesetih in osemdesetih obravnavale teme od prazgodovine do protireformacije v 16. in 17. stoletju. Med njimi so se neevropskega prostora dotikale tri širše teme – *Sužnjelastniški red*, *Fevdalizem in Razkroj fevdalne družbe*. V veliki meri se je obravnava zgodovine v 6. razredu navezovala na pomen prvih civilizacij.⁸

DELEŽ NEEVROPSKE ZGODOVINE V 6. RAZREDU

Šesti razred je namenjen temu, da učenci spoznajo osnove zgodovine, temu primerno so zastavljeni naslov obvezne teme in naslovi izbirnih tem. Ob prvem pregledu učnega načrta bi lahko sklepali, da neevropske teme ne dobijo dovolj učnih ur, vendar pa po pregledu izbranega učbenika *Spoznavajmo zgodovino: zgodovina za 6. razred devetletne osnovne šole*⁹ in podrobnejših opisov posameznih tem lahko ugotovimo, da se tako rekoč vse teme (z izjemo izbirne teme, naslovljene *Kulturna dediščina*) vsaj posredno dotikajo neevropskega prostora. Razlog za to tiči v izjemni pomembnosti prvih visokih kultur, na območju katerih je človek v tem obdobju največ ustvarjal in raziskoval. Raven neevropske zgodovine je močno odvisna od preference učencev in končne izbire izbirnih tem, ki si jih izberejo skupaj s svojim učiteljem. V obvezni temi je neevropska zgodovina precej močno zastopana, saj od skupno 20 strani, ki so v učbeniku namenjene omenjeni temi, kar 16 strani opisuje neevropski prostor in dosežke le-tega. Prav tako pri treh od vsega skupaj štirih izbirnih vsebin neevropski prostor zavzame velik delež strani v učbeniku ter posledično pri pouku. V primeru da se učenci skupaj z učiteljem odločijo obravnavati katero koli izmed teh tem (to je: *Človek ustvarja*, *Začetki znanosti* ter *Način življenja*), neevropska zgodovina predstavlja pravičen delež njihovega pouka. Njena raven se občutno zmanjša le, če se odločijo obravnavati domači, slovenski prostor, kot temo njihove izbirne vsebine – *Kulturna dediščina*, *šege in navade*. Le-ta zavzema 12 strani v učbeniku, ki ima vsega skupaj 71 strani, ki vsebujejo učno gradivo.¹⁰ Ob primerjavi zdajšnjega izbranega učbenika s tistim iz leta 1984, naslovljenim *Zgodovina za šesti razred*, avtorjev Branka Božiča in Tomaža Webra, ugotovimo, da je vseboval 15 učnih tem, ki so obsegale obdobje od prazgodovine do turških vpadov na slovenska tla. Teme, ki so se dotikale neevropskega prostora, so bile naslovljene *Sužnjelastniški družbeni red*, *Boj Grkov s Perziji za svobodo*, *Fevdalni družbeni red* in *Turki v Evropi*. Pri teh temah se je poudarjal islam kot razlog za arabska osvajanja ter pomen arabske znanosti in kulture za takratni razvoj Evrope, predvsem na področju matematike, geografije, medicine, filozofije, astronomije, glasbe in poezije ter umetnosti.¹¹

Delež neevropske zgodovine je torej delno odvisen od že zastavljenega obveznega učnega načrta, v veliko večji meri pa od lastne izbire in preference učencev in njihovega učitelja. Posamezne učne ure lahko nudijo še dodatne informacije, odvisno od uspešnosti, hitrosti, predvsem pa želje po učenju posameznega razreda. Neevropski prostor, vsaj v

⁷ Prav tam.

⁸ Lah, *Neevropska zgodovina v slovenskih učbenikih in učnih načrtih za zgodovino*, str. 14–15.

⁹ Janša – Zorn, O. idr. *Spoznavajmo zgodovino: zgodovina za 6. razred devetletne osnovne šole* (Ljubljana, 2004), str. 4, (dalje: Janša – Zorn idr., *Spoznavajmo zgodovino: zgodovina za 6. razred devetletne osnovne šole*).

¹⁰ Janša – Zorn idr., *Spoznavajmo zgodovino: zgodovina za 6. razred devetletne osnovne šole*, str. 4.

¹¹ Lah, *Neevropska zgodovina v slovenskih učbenikih in učnih načrtih za zgodovino*, str. 15–16.

tem obdobju učenja, učencem predstavlja neki neobljuden, zanimiv in skrivnosten prostor, ki že v osnovi predstavlja nekaj zanimivega in učno privlačnega.

OBVEZNE IN IZBIRNE TEME V 7. RAZREDU

Zgodovina se v 7. razredu obravnava kronološko: od najstarejših človeških skupin do konca srednjega veka (do konca 15. stoletja). V tem dolgem obdobju je islamski svet skupaj s Kitajsko predstavljal vodilno civilizacijo na svetu. Učni načrt pa namenja neevropski zgodovini večjo pozornost s predstavitvijo prvih visokih kultur.

Teme se obravnavajo primerjalno v obveznih in izbirnih vsebinah. Učitelj se skupaj z učenci odloči, katere izbirne teme bodo obravnavali.

Med obvezne teme spadajo:

1. *Prazgodovinski ljudje*
2. *Stari Egipt in civilizacije rodovitnega polmeseca*
3. *Stara Grčija*
4. *Rimska država*
5. *Srednji vek – oblikovanje kulturne in politične podobe Evrope*¹²

Izbirne teme so:

1. *Prazgodovina na Slovenskem*
2. *Umetnost prazgodovinskih ljudi*
3. *Stara Indija, Kitajska, Amerika*
4. *Kulturna dediščina starih civilizacij Egipta, Mezopotamije in Bližnjega vzhoda*
5. *Antična kultura*
6. *Antično gospodarstvo*
7. *Antični vsakdanjik*
8. *Sredozemlje – prostor sodelovanja in nasprotij med kulturami*
9. *Kulturna podoba neevropskih ljudstev*¹³

Ob primerjavi sodobnega učnega načrta s tistimi iz sedemdesetih in osemdesetih let prejšnjega stoletja, ugotovimo, da so takrat imeli občutno manj tem, povezanih z neevropskim prostorom. Učni načrt iz leta 1973 je zaobjemal temo nastanka ZDA in osvajanja kolonij, tisti iz leta 1979 pa je namesto nastanka ZDA obravnaval temi *Boji med velesilami* ter *Nova delitev sveta*. Učni načrt iz leta 1983 pa je kot neevropsko temo obravnaval le ameriško revolucijo. Ti podatki nam povedo, da se torej v preteklosti v 7. razredu niso niti dotaknili tem, ki bi govorile o Afriki ali Aziji.¹⁴

DELEŽ NEEVROPSKE ZGODOVINE V 7. RAZREDU

Izbrani učbenik za 7. razred, naslovljen *Stari in srednji vek: zgodovina za 7. razred devetletke*,¹⁵ ima 179 strani učnega gradiva, od česar 40 strani posredno ali neposredno obravnava neevropski prostor. Od petih obveznih tem se ena v celoti dotika izključno neevropskega prostora, medtem ko so preostale štiri vezane na evropski prostor ali bežno omembo posameznega neevropskega prostora (primer: *Ostanki prazgodovinskih ljudi* in »Zibelka človeštva«). Omenjeni obvezni temi z naslovom *Stari Egipt in civilizacije rodovitnega polmeseca* je v učbeniku namenjenih 20 strani, vendar se jih od tega le 9 neposredno dotika te teme. Preostale strani so namenjene izbirnim temam *Stara Indija, Kitajska in Amerika*

¹² Vsaka učna tema se deli na učne vsebine, ki so hkrati tudi naslovi učne ure. Navajam le tiste učne vsebine, kjer se obravnavajo vsebine iz neevropske zgodovine.

¹³ Program osnovna šola. Zgodovina. Učni načrt. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo, 2011, str. 9–15. Dostopno na: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_zgodovina.pdf, dostop: 27. 9. 2019.

¹⁴ Lah, *Neevropska zgodovina v slovenskih učbenikih in učnih načrtih za zgodovino*, str. 18.

¹⁵ Janša – Zorn, O., Mihelič, D. *Stari in srednji vek: učbenik za 7. razred devetletke* (Ljubljana, 2004), str. 5–6. (dalje: Janša – Zorn, Mihelič, *Stari in srednji vek: učbenik za 7. razred devetletke*).

(Vir: Shutterstock.)

ter kulturni dediščini slednjih ter prvih civilizacij. Učenci lahko skupaj z učiteljem izberejo eno izmed omenjenih dveh izbirnih tem, pri čemer se raven neevropske zgodovine nekoliko zviša. Obvezni temi *Antična Grčija* in *Rimska država* se v celoti tako z obvezno vsebino kot z izbirnimi temami izogneta neevropskemu prostoru, pri čemer se le-ta omenja le za potrebe boljše razlage omenjenih dveh tem. Pri nekaterih temah bi lahko izkoristili priložnost in učencem bolje predstavili tudi neevropski prostor tistega časa, s čimer bi samo razumevanje – kljub večjemu deležu informacij – postalo lažje. Pri obravnavi teme o Aleksandru Velikem, v sklopu teme *Antična Grčija*, bi v učbeniku in pri učnih urah lahko bolje predstavili različne kulture na območjih njegovega osvajanja. Le-te so namreč le skromno omenjene in geografsko postavljene na zemljevid, čeprav bi se o Indiji in Perziji dalo povedati marsikaj dodatnega. Zadnja obvezna tema, ki obravnava srednji vek, v osnovi ne obravnava neevropskega prostora, vendar slednjega obravnavata obe izbirni temi, ki spadata k le-tej. Prva izbirna tema je *Sredozemlje – prostor sodelovanja in nasprotij med kulturami*, druga pa *Kulturna podoba neevropskih ljudstev*. Sedmi razred ponuja precej možnosti za obravnavo neevropskega prostora, vendar se problem pojavi, če se učenci odločijo za izbirno temo *Kulturna dediščina starih civilizacij Egipta, Mezopotamije in Bližnjega vzhoda* namesto za temo *Stara Kitajska, Amerika, Indija*, saj posledično o slednjih v celem letu ne izvedo popolnoma nič. Celotno znanje o teh državah je torej omejeno na izbirno vsebino. Enako izbiro imajo pri izbirni temi srednjega veka, kjer lahko na eni strani izvejo informacije o stičišču med Franki in Arabci – Bizancu, o danes aktualni temi križarskih spopadov z islamom ter Osmanskem imperiju, na drugi strani pa lahko prvič izvejo nekaj o indijanskih kulturah Severne, Srednje in Južne Amerike, o plemenih Afrike ter o Indiji, Kitajski in takratni Mongolski državi.¹⁶ Problem je, da morajo ponovno izbirati med eno ali drugo informacijo, namesto da bi imeli možnost slišati vse izmed ponujenih. Otroci bi v 7. razredu namreč morali vedeti, kdaj je prišlo do križarskih vojn

¹⁶ Janša – Zorn, Mihelič, *Stari in srednji vek: učbenik za 7. razred devetletke*, str. 5–6.

in zakaj ter kako se je širila islamska vera, prav tako pa bi morali vedeti, kdo so bili Azteki, Maji in Inki. Žrtvovati eno znanje za pridobitev drugega ne bi smela biti možnost, saj bi učenci in učitelji morali biti deležni pridobivanja in dajanja znanja o vseh omenjenih temah. Radovednejši učenci bodo teme, ki jih niso obravnavali, raziskali sami, vendar se vsi tega ne lotijo na tak način. Učenje zgodovine po mojem mnenju ne bi smeli deliti le na evropsko, slovensko in neevropsko, pač pa na zgodovino vsake izmed celin posebej, pri čemer seveda pomembnost domače – evropske in slovenske – zgodovine ne bi smela izgubiti pomena.

Ob primerjavi sodobnega učbenika za 7. razred z učbenikom iz leta 1984, naslovljenim *Zgodovina za sedmi razred*, avtorjev Vasilija Melika in Ferda Gestrina ugotovimo, da je obravnaval učne vsebine od 18. stoletja do konca prve svetovne vojne. Temi, ki se dotikata neevropskega prostora, sta *Svet sredi 18. stoletja (kolonialna posest evropskih držav)* ter *Ameriška in francoska buržoazna revolucija*.¹⁷

OBVEZNE IN IZBIRNE TEME V 8. RAZREDU

Zgodovina se v 8. razredu obravnava kronološko od konca srednjega veka do konca 19. stoletja.

Obvezne teme so:

1. *Meje znanega sveta se razširijo – Ta obvezna tema se deli na naslednje učne vsebine:*¹⁸
 - Vzroki za začetek odkritij
 - Veliki raziskovalci in njihova odkritja
 - Posledice odkritij in trgovina s sužnji
 - Značilnosti humanizma in renesanse
 - Pomembni umetniki in znanstveniki iz obdobja humanizma in renesanse
 - Humanizem in renesansa na Slovenskem
2. *Spremenjena politična in verska podoba Evrope*
3. *Od fevdalne razdrobljenosti do konca starega reda*
4. *Industrializacija*
5. *Vzpon meščanstva*

Izbirne teme so:

1. *Potovanje v skrivnostne kraje Azije in Afrike – Učne vsebine so:*
 - Po Livingstonovi poti v osrčje Afrike
 - »Tadž Mahal se na ogled postavi«
2. *Nov pogled na svet in človeka*
3. *Življenje v osmanski državi*
4. *Kmečki upori, epidemije in naravne nesreče*
5. *Novoveški vladarji in njihove države*
6. *Barok*
7. *Prve kapitalistične velesile in izumi, ki so spremenili življenje ljudi*
8. *Življenje ljudi 19. stoletja*
9. *Umetnost v 19. stoletju*

Med obveznimi vsebinami se neevropskega prostora neposredno dotikajo prve tri vsebine obvezne teme *Meje znanega sveta se razširijo*. Pri le-teh je govor o vzrokih za potovanja in odkrivanja novih ozemelj, posledicah le-teh, kamor spada tudi trgovina s sužnji. Tukaj

¹⁷ Lah, *Neevropska zgodovina v slovenskih učbenikih in učnih načrtih za zgodovino*, str. 19.

¹⁸ Izjemoma navajam učne vsebine, ker se tema *Meje znanega sveta se razširijo* posredno loteva tudi Afrike z učno vsebino *Trgovina s sužnji*.

lahko učenci izbirajo med dvema izbirnima temama, pri čemer ena obravnava neevropski prostor – *Potovanje v skrivnostne kraje Azije in Afrike*. Druga obvezna tema vsebuje temo o širitvi Osmanskega imperija, obenem pa ponuja izbirno vsebino, naslovljeno *Življenje v osmanski državi*, ki se v celoti dotika neevropskega prostora, tretja pa se dotakne neevropskega prostora s temo *Nastanek ZDA*. Obe izbirni temi tega sklopa se ne ukvarjata z neevropskim prostorom. Tretja, četrta in peta tema prav tako obravnavajo le evropski prostor (z izjemo izbirne teme *Prve kapitalistične velesile in izumi, ki so spremenili življenje ljudi*, ki omenja ZDA in Japonsko), na katerem je v 8. razredu poudarek, saj je govor o industrializaciji, koncu fevdalnega reda ter vzponu meščanstva v posameznih evropskih državah.

Med izbirnimi temami je zlasti pomembna omenjena tema *Potovanje v skrivnostne kraje Azije in Afrike*, kjer se s temo *Po Livingstonovi poti v osrčje Afrike* prvič obravnava tudi zgodovina črne Afrike.¹⁹

Ob primerjavi sodobnega učnega načrta s tistimi iz sedemdesetih in osemdesetih let ugotovimo, da je takrat učna vsebina obsegala obdobje med svetovnima vojnama z vključno drugo svetovno vojno. Med učnimi načrti iz leta 1973, 1979 in 1983 ni bilo bistvenih razlik, poudarek je bil dan predvsem pomenu socialističnih sil in revoluciji ter nastanku Kraljevine SHS in Kraljevine Jugoslavije. Neevropske vsebine (s pripadajočimi podnaslovi tem) so bile v temah *Evropa, svet in Jugoslavija med dvema vojnama*; *Svet in Evropa*; *Druga svetovna vojna* ter *Svet po drugi svetovni vojni*.²⁰

DELEŽ NEEVROPSKE ZGODOVINE V 8. RAZREDU

Osmi razred za razliko od 7. daje veliko večji poudarek evropskemu prostoru, kjer je dominiralo dogajanje v večjem delu tega obdobja. Razlika med obravnavanjem evropskih in neevropskih prostorov je zelo očitna, saj se od štirih obveznih vsebin le ena dotika neevropskega prostora. Večji poudarek neevropskemu prostoru ta tema nameni pri opisu dosežkov srednje- in južnoameriških indijanskih civilizacij pred Kolumbovim odkritjem Amerike ter pri opisu trgovine s sužnji, ki je največji razcvet doživela na afriški celini. Izbrani učbenik za 8. razred devetletne osnovne šole z naslovom *Novi vek – Zgodovina za 8. razred osnovne šole* avtorja Andreja Krumpaka ima 164 strani, ki vsebujejo učno gradivo.²¹ Prvi temi – *Meje znanega sveta se razširijo* je namenjenih 38 strani, od katerih je le na devetih straneh govor o neevropskem prostoru. Najprej so omenjene celine in kraji, ki so jih dosegli raziskovalci, nato pa posledice odkritij in razmah trgovine s sužnji. Izbirna vsebina, ki opisuje skrivnostne kraje Azije in Afrike, ima v učbeniku le pet strani. Druga obvezna tema v sklopu neevropske zgodovine obravnava širjenje Osmanskega imperija ter izbirno vsebino o življenju v osmanski državi. Obema skupaj so v učbeniku namenjene štiri strani. Nastanek ZDA, čemur so v učbeniku namenjene štiri strani, spada pod tretjo obvezno temo. Izmed štirinajstih izbirnih vsebin tri obravnavajo neevropski prostor: *Potovanje v skrivnostne kraje Azije in Afrike*, *Življenje v osmanski državi* ter *Prve kapitalistične velesile* (le-ta obravnava ZDA in Japonsko).²² Učbenik iz leta 1983 je bil prilagojen učnemu načrtu iz istega leta, torej je obsegal teme *Velika oktobrska socialistična revolucija*, *Svet in Jugoslavija med dvema vojnama*, kamor je bila všteta svetovna gospodarska kriza; *Druga svetovna vojna* ter *Svet po drugi svetovni vojni*, kjer je bilo zaobjeto največ tem, med njimi npr. *Organizacija ZN*, *Osvobodilna gibanja po svetu*, *Afrika in Amerika se prebujata* itd.²³

Pri 7. razredu je problem predstavljalo to, da čeprav so izbirne vsebine neevropske zgo-

¹⁹ Program osnovna šola. Zgodovina. Učni načrt. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo, 2011, str. 15–22. Dostopno na: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_zgodovina.pdf, dostop: 27. 9. 2019.

²⁰ Lah, *Neevropska zgodovina v slovenskih učbenikih in učnih načrtih za zgodovino*, str. 19–20.

²¹ Krumpak, A. *Novi vek – Zgodovina za 8. razred osnovne šole* (Ljubljana, 2016), str. 3–4.

²² Prav tam.

dovine bile na voljo, so učenci morali med njimi izbirati, s čimer so znanje o eni morali žrtvovati za znanje o drugi temi. V 8. razredu pa je razlog za zelo nizek delež neevropskih tem predvsem obravnavano obdobje. Novi vek predstavlja obdobje velikanskih političnih in razvojnih premikov na evropskih tleh, pri čemer je obširna obravnava vseh teh tem za učence nujna. Raven neevropskih tem bi se lahko povečala s tem, da bi več strani v učbeniku in posledično več časa pri učnih urah namenili obravnavi prostora, ki so ga odkrili veliki raziskovalci. Na primeru Kolumba in indijanskih kultur bi lahko širše predstavili indijanske kulture, območje, kjer so živeli, omenili njihovo religijo, načine prehranjevanja ali družbeno ureditev. S tem odkritja ne bi izgubila na pomembnosti, pač pa bi dodala zanimivost, predvsem pa uporabno in pomembno znanje učencem. Pri opisovanju industrializacije in preporoda Evrope bi lahko slednje opisali primerjalno s preostalimi celinami sveta – kako so v tem času bile urejene in zakaj je tam razvoj potekal drugače. V smislu učenja bi bilo za učence lažje, če bi se zadeve učili primerjalno, kjer bi Evropo pri posameznih temah primerjali s preostalimi deli sveta.

OBVEZNE IN IZBIRNE TEME V 9. RAZREDU

Zgodovina v zadnjem, 9. razredu osnovne šole obravnava dogajanja v 20. in 21. stoletju.

Obvezne teme so:

1. *Politične značilnosti 20. stoletja – Učne vsebine so:*

- *Svet v začetku 20. stoletja*
- *Prva svetovna vojna in mirovne pogodbe po vojni*
- *Kriza demokracije in vzpon diktatur in totalitarizmov*
- *Druga svetovna vojna*
- *Blokovsko razdeljeni svet*
- *Dekolonizacija tretjega sveta*
- *Povezovanje Evrope in sveta*

2. *Gospodarske spremembe v 20. in 21. stoletju*

3. *Slovenci v 20. in 21. stoletju*

Izbirne teme so:

1. *Od telegrafa do svetovnega spleta*

2. *Spreminjanje vsakdanjika v 20. stoletju*

3. *Vojne v 20. in 21. stoletju*

V 9. razredu je obvezna tema – *Politične značilnosti 20. stoletja* – namenjena neevropski zgodovini. V sklopu teh vsebin se učna vsebina *Dekolonizacija tretjega sveta* namenja osvoboditvi afriških in tudi azijskih držav izpod kolonialne oblasti. Neevropskega sveta se dotaknejo tudi vsebine prve in druge svetovne vojne, pri opisovanju posameznih bitk in vključevanju v spopade (primer: *Japonska v drugi svetovni vojni* itd.). Učna vsebina o povezovanju Evrope in sveta prav tako posredno obravnava neevropski prostor. Neevropskega prostora se dotikata tudi izbirni temi *Spreminjanje vsakdanjika v 20. stoletju* ter *Vojne v 20. in 21. stoletju*. Deveti razred je edini, ki ima po številu enako obveznih in izbirnih tem, vsaka namreč šteje po tri naslove, vendar so vsi zelo obširni in vsebujejo veliko podnaslovov. Neevropske zgodovine se prav tako dotakne vsebina *Blokovsko razdeljeni svet*, v sklopu katere je govor o bližnjevzhodni krizi ter novih kriznih žariščih, kamor spadajo korejska in vietnamska vojna ter kriza na Kubi.²⁴

²³ Lah, *Neevropska zgodovina v slovenskih učbenikih in učnih načrtih za zgodovino*, str. 20–21.

V sedemdesetih, osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja devetletna osnovna šola še ni obstajala. Teme, ki jih učenci danes obravnavajo v 9. razredu, so bile obravnavane v 8. oz. porazdeljene med 6., 7. in 8. razredom.

DELEŽ NEEVROPSKE ZGODOVINE V 9. RAZREDU

Izbrani učbenik za 9. razred devetletne osnovne šole, naslovljen *Naš vek: 20. in 21. stoletje v Sloveniji in svetu: zgodovina za 9. razred osnovne šole*, avtorja Andreja Krumpaka je tudi najobsežnejši za osnovno šolo. Ima 199 strani, od katerih je večina namenjena dvema velikima tematskima sklopoma: *Politične značilnosti 20. in 21. stoletja* ter *Slovenci v moderni dobi*. Tema, ki v tem učbeniku dominira, je vojna, saj obravnava prvo in drugo svetovno vojno ter posledice, ki sta jih obe prinesli tako Evropi kot vsemu svetu, bodisi pozitivne ali negativne. V tem obdobju že lahko govorimo o slovenskem narodu in skupni slovenski zgodovini, tako da je druga najobširnejša tematika namenjena domačemu prostoru – Slovencem. Neevropski prostor je omenjen velikokrat, vendar po večini posredno, kot območje, kjer so potekali boji. Najpomembnejša tematika za neevropske države, predvsem pa Afriko je del prve obvezne teme, ki govori o osvobajanju kolonij. Obdobje pred prvo svetovno vojno in po njej velja za burno, tako da je gonilna tema že omenjena vojna ter gospodarstvo in povezovanje med državami. Neevropski prostor je nekoliko bolje zastopan kot v 8. razredu, čeprav je poudarek še zmeraj na evropski zgodovini, predvsem zato, ker sta se tako prva kot druga svetovna vojna začeli na evropskih tleh. Čeprav govorimo o spopadih svetovnih razsežnosti, so vodilne sile pri obeh velikih vojnah bile evropske države – Rusija/Sovjetska zveza, Nemčija, Francija ter Velika Britanija. ZDA so se v obeh spopadih v vojno vključile kasneje, neevropski narodi pa z izjemo Japonske niso sodelovali v tako velikem obsegu. V 9. razredu je pozitivno to, da pomembne vojne in dogodki neevropskih narodov spadajo k obveznim temam, kar pomeni, da informacije o le-teh niso vezane na izbiro učencev pri določanju izbirnih tem, kot denimo v 7. ali 8. razredu. Korejska in vietnamska vojna, kriza na Kubi, bližnjevzhodna in srednjevzhodna kriza so vse teme, ki jih učenci morajo poznati za razumevanje aktualnih dogajanj, zato je njihova kategorizacija pravilna. Obravnava zgodovine je torej v 9. razredu najbolj primerno razdeljena, kljub temu da v učbeniku večina strani pripada opisovanju slovenske zgodovine in svetovnih vojn.²⁵

SKLEP

»Zgodovina je učiteljica življenja«, misel, pri kateri izstopa racionalnost Zahoda na eni in duhovnost Vzhoda na drugi strani.²⁶ Skupaj tvorita celoto – »jing in jang«, katere obe polovici moramo razumeti in znati, če hočemo resnično živeti. Tega se v preteklosti sestavljalci učnih načrtov pouka zgodovine niso zavedali, saj so poudarek pri učenju namenjali le enemu izmed dveh podpornih stebrov zgodovine. Ob sesutju enega izmed njiju tudi drugi pade, skupaj pa tvorita močno celoto. Poučevanje zgodovine v Jugoslaviji se je v osnovi držalo načela, da zgodovina uči za življenje, vendar so to osnovno načelo spreobrnil v lasten prid. Dosežke in dogodke neevropskega sveta, kamor spada zgodovina petih celin, so poučevali v sklopu jugoslovanske zgodovine, kjer so izpostavljali njihov pomen le kot sredstvo, ki je pripomoglo k razvoju jugoslovanske države in politike. Z leti se je položaj zgodovinskega pouka postopoma izboljševal, ključna sprememba pa se je zgodila leta 1991 ob osamosvojitvi slovenske države. Takrat je prišlo do prenov učnih načrtov,

²⁴ Program osnovna šola. Zgodovina. Učni načrt. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo, 2011, str. 22–26. Dostopno na: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_zgodovina.pdf, dostop: 27. 9. 2019.

²⁵ Krumpak, A. *Naš vek: 20. in 21. stoletje v Sloveniji in svetu: zgodovina za 9. razred osnovne šole* (Ljubljana, 2018), str. 4–5.

²⁶ Potočnik, D. (2009). *Zgodovina, učiteljica življenja*. Maribor: Založba Pivec, str. 5.

zadnja prenova pa se je zgodila leta 2006-2008. Takrat se je obseg neevropskih tem v osnovnih šolah precej povečal, s tem pa izboljšal položaj obravnave neevropske zgodovine. Že sama beseda zgodovina v osnovi vključuje celoten svet in ne le teh ali onih izbranih držav. V vseh državah, v katerih poteka pouk zgodovine, bi se morali izobraževati o vseh preostalih državah sveta, četudi bi to pomenilo, da bi pregled, zaradi obširnosti seznama, moral biti nekoliko krajši. Vedeti nekaj, je bolje kot vedeti nič, in če vemo nekaj, bomo najbrž želeli vedeti še več. Zmeraj so in bodo obstajali učenci, ki jih zgodovina v celoti ne bo zanimala, vendar jim s ponudbo mnogih in različnih tem lahko damo možnost, da najdejo vsaj eno, ki bi jih zanimala. Učne načrte bi bilo dobro prilagoditi tako, da bi v obveznih temah obstajala zgodovina vseh celin. Pomena matične celine in države se seveda ne sme izbrisati, ravno obratno, treba ga je poudarjati, vendar pri tem obravnava preostalih celin, narodov in kultur ne sme biti prikrajšana. Obvezni del kurikula bi se moral razširiti na zgodovino Evrope, Azije, Avstralije, Afrike, Severne ter Južne Amerike. Misel, da bi bolj ozaveščeni učenci lahko v prihodnosti vplivali na manjši obseg konfliktov in spopadov, je morda plod domišljije, vendar bi le-te lahko vsaj omilili. Zgodovina ne bi smela biti sredstvo političnega prepričevanja in vpliva, pač pa bi morala objektivno predstaviti dogodke, brez deljenja na leva ali desna politična prepričanja. Na primeru aktualne teme vojnih zločinov vojni zločini enega naroda ne bi smeli biti olepšani v primerjavi z vojnimi zločini drugega. Zgodovinskih dogodkov ne smemo ne olepšati ne očrniti, saj to ne spada v zgodovino. Učencem je treba predstaviti vsa stališča in razloge, zakaj so se le-ta razvila. Le tako bomo kot učitelji in zgodovinarji lahko vzgajali svobodno misleče posameznike, ki se bodo pripravljani podatki na lastno pot iskanja resnice ali laži, in ne slepo sledeče »ovce«, ki so pripravljene sprejeti katero koli informacijo, ki jim je dana, za sveto resnico.

VIRI IN LITERATURA

- Janša-Zorn, O. idr. (2004). *Spoznavajmo zgodovino: zgodovina za 6. razred devetletne osnovne šole*. Ljubljana: DZS.
- Janša-Zorn, O., Mihelič, D. (2004). *Stari in srednji vek: učbenik za 7. razred devetletke*. Ljubljana: DZS.
- Krumpak, A. (2016). *Novi vek – Zgodovina za 8. razred osnovne šole*. Ljubljana: Modrijan.
- Krumpak, A. (2018). *Naš vek: 20. in 21. stoletje v Sloveniji in svetu: zgodovina za 9. razred osnovne šole*. Ljubljana: Modrijan.
- Lah, M. (2011). *Nevropska zgodovina v slovenskih učbenikih in učnih načrtih za zgodovino: Primerjava vsebin pred osamosvojitvijo Slovenije in danes*. Diplomsko delo. Maribor: Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta.
- Potočnik, D. (2009). *Zgodovina, učiteljica življenja*. Maribor: Založba Pivec.
- Program osnovna šola. Zgodovina. Učni načrt*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo, 2011. Dostopno na: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_zgodovina.pdf, dostop: 27. 9. 2019.